

Ubytování pro seniory a revitalizace špýcharu ve Vilémově

Ondřej Novák

2. června 2014

Špýchar v současnosti

Městys Vilémov. Malebná obec u Golčova Jeníkova spadající do okresu Havlíčkův Brod. Do těchto míst mě zavedla soutěž Young Architecture Edwards, do které přispělo zadáním i samo město. Zadáním bylo najít nové využití pro zdejší špýchar. Možná špýchar, možná samotný Vilémov mě okouzlit natolik, že jsem se tam vydal podívat.

Špýchar, z německého slova Speicher, neboli sýpka, budova sloužící k uskladňování obilí, luštěnin a pod. Jedno či více podlažní objekt, často opatřen pavlačí. Umístění této stavby na pozemku vyplývá především ze snadné dostupnosti, ale hlavně z bezpečnosti před požárem. Stávaly tedy mimo obydlí, snadno viditelné.

Budování špýcharu je stejně staré jako stavba pevného obytného domu. Nejstarší špýchary u nás pocházejí již z 16. století, avšak největší rozmach rozšíření solitérních sil však zaznamenaly v 18. a 19. století s rozvojem obilnářského hospodářství. Od dob Marie Terezie jsou stavěny veliké státní špýchary, které byly mnohdy pojaty architektonicky. V dnešní době jsou nahrazeny bateriemi sil.

Konstrukční řešení špýcharu prošlo za dobu jeho výstavby vcelku velkým vývojem. Zprvu se stavěly roubené, kdy byla konstrukce opatřena vrstvou mazaniny s izolační schopností, se slaměnou či šindelovou střechou. Ty stávaly v jižních Čechách, Slezsku, severním a východním Slovensku, západním Maďarsku. Obloukové klenutí stropu později nahradili stropy rovné, dřevo nahradily hliněné nepálené či pálené cihly a kámen. V severozápadních Čechách se stavěly špýchary hrázděné.

Specifické rysy špýcharů se zachovávají po celou dobu jeho vývoje. Ať už jsou to malá hluboká okna s častým zabočením do interiéru, což mělo zabraňovat hodu louče, nebo samotné mříže na oknech, které chránily před zloději. Šikmá střecha, přesněji valbová, polovalbová nebo sedlová s dřevěným krovem a s dodnes dochovanými

krytinami jako je šindel či keramická tvárnice. Každý detail má svou funkci bez kterého by špýchar nebyl špýcharem, jakým ho známe.

Dnes s vývojem techniky jsou špýchary ke svému původnímu účelu nedostačující. Jejich nízká patra, malá okna a celková povaha objektu neodpovídá dnešním trendům a nárokům. Samotná stavba je navzdory těmto negativům natolik zajímavá, že si nemyslím, že je řešením špýchary bourat. Toto radikální řešení je spíše necitlivé. Špýchar sám o sobě má zajímavou historii, specifický vzhled a proto se domnívám, že Vilémov se svým nápadem přijít na nové využití udělal významný krok k pozvednutí nejen samotného objektu, ale i celé obce.

A proč si myslím, že je špýchar tak cenný? Asi největší klad shledávám především v umístění stavby v obci. Tyto objekty se mohou pyšnit svou ideální polohou a charakterem dominanty v okolí. Ideální polohu špýcharu zajišťuje už jen fakt, že tyto stavby musely být na bezpečném místě s dostatečnými odstupy kvůli nebezpečí vzniku požáru. Musely být viditelné, aby byly dobře střežené. Jeho umístění je natolik promyšlené, že se může srovnávat s nejdůležitějšími stavbami v obci.

Další velké plus vidím v celkovém charakteru a konstrukci. Jeho čistý jednoduchý půdorys, většinou obdélníkový, velmi precizní střešní konstrukce a jeho upřímný vzhled, připomínající pevnost. Špýchary, jako takové, jsou vlastně stavby velmi jednoduché, se specifickým a zapamatovatelným vzhledem s častým zdobením. Celkový vzhled tak dodává atmosféru celého místa, celé obce.

Na to, jak do stavby zasahovat a měnit ji pro nové funkce se názory liší. Z mého pohledu se jeví jako nejlepší nesnažit se dělat úpravy stavby jako takové, čímž myslím zvětšování oken, změna materiálů. Je ale pochopitelné, že pro nové funkce je podstatné dostat do objektu více slunečních paprsků. Jako citlivější zásahy беру spíše ty, na kterých je jasně vidět, že to jsou zásahy nové. Nesnažit se stavbu rekonstruovat, ale spíš revitalizovat. Užívat s citem nové a současné prvky, materiály, aby bylo jasně viditelné, co je nové a co původní. V tomto duchu jsem se snažil revitalizovat i již zmíněný špýchar ve Vilémově, kde jsem zachoval krov a jeho vnější obal, který jsem pouze znovu omítl. Protože vnitřní prostory nevyhovovaly dnešním normám, byl jsem donucen obě patra strhnout a navrhnout je nově. Abych dostal do objektu více světla a nové prostory,

navrhnul jsem skrze původní obal nové hmoty z ocelové příhradoviny, které mi umožní přizpůsobit objekt nové funkci. Je tak jasně vidět nový zásah i původní konstrukce.

Najít novou funkci pro tyto objekty je ale ovšem nesmírně obtížné. Obce, ve kterých stojí, jsou často malé a dostatečně na koncentraci lidí vybavené. Ačkoliv jsou budovy špýcharu obvykle dosti prostorné, ně každou funkci do nich můžeme promítnout. Malá okna a masivní zdi situaci rovněž neulehčují. Je tedy velice nutné po rozboru místa jednat nadměru opatrně a citlivě. Sám jsem funkci hledal opravdu rozvážlivě a po rozsáhlých a důkladných analýzách jsem našel funkci. Vše vyplývá především z potřeby obce jako takové, z prostorů, které mi špýchar nabídl a z atmosféry místa.

Přestavby špýcharů jsou dnes velmi diskutovaným tématem v každé obci, ve které se nachází. K původnímu účelu, jak již bylo zmíněno, nedostačuje, ale co tedy s ním? Jedním hezkým příkladem je například přestavba sýpky v Uherském Brodě od architekta Davida Prudíka. Ten vtiskl budově nový nádech a funkci. Spolu s investorem se snažili budově zachovat co nejvíce její industriální charakter, přiznat původní konstrukce, tedy betonové nosníky, režné zdivo i elektrické osvětlení rovněž s industriálním charakterem. Objekt slouží nyní jako galerie a část je obytná.